

## **ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ЩОДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ**

**Анотація.** Обґрунтовано необхідність оцінки фінансової стабільності банківської системи. Запропоновано методичний підхід оцінки фінансової стабільності банків, який складається з трьох взаємопов'язаних етапів: обґрунтування системи оцінних показників; інтегральна оцінка по групі банків; виділення груп кластерів в залежності від рівня стабільності банків.

**Ключові слова:** банківська система, фінансова стабільність, оцінка, рейтинг, криза, методичний підхід, кластер.

**Summary.** Substantiated the necessity of assessing the financial stability of the banking system. Offered the methodical approach for assessing the financial stability of banks, which consists of three interrelated phases: the justification of estimates, cumulative score for a group of banks, the selection of groups of clusters, depending on the level of financial stability of banks.

**Key words:** banking system, financial stability, evaluation, rating, crisis, methodical approach, cluster.

**Аннотация.** Обоснована необходимость оценки финансовой стабильности банковской системы. Предложен методический подход оценки финансовой стабильности банков, который состоит из трех взаимосвязанных этапов: обоснование системы оценочных показателей; интегральная оценка по группе банков; выделение групп кластеров в зависимости от уровня финансовой стабильности банков.

**Ключевые слова:** банковская система, финансовая стабильность, оценка, рейтинг, кризис, методический подход, кластер.

Останнім часом питання оцінки фінансової стабільності банків України мають велике значення в дослідженнях економіки України. Впродовж останнього десятиріччя проблема фінансової стабільності банківського сектору України гостро постає як найбільш вагома перешкода розвитку національної економіки. Оцінка фінансової стабільності банківської системи дає можливість визначити основні напрями діяльності та підвищити привабливість цього сектору економіки.

Дослідженню означеного кола питань присвячено багато праць вітчизняних та іноземних вчених. Серед них треба виділити внесок таких вчених як: В. Коваленко [1], І. Приймак [2], Ю. Цал-Цалко [3], Н. Шелудько [4], які працювали над механізмами стабілізації банківської системи країни у кризовий період. Однак певні теоретичні та науково-методологічні проблеми залишилися не вирішеними у повній мірі, а саме: обґрунтування ефективних підходів щодо оцінки фінансової стабільності банківського сектору України, створення комплексної методики оцінки фінансової стабільності банків України тощо. Це й обумовило вибір теми, основну мету та зміст завдань, актуальність і доцільність проведення досліджень у даному напрямку.

У результаті дослідження та аналізу теоретичних аспектів забезпечення фінансової стабільності банків України автори ставлять за мету створення та обґрунтування методичного підходу, що дозволить сформувати кластери в залежності від рівня розвитку банків для визначення основних проблем, які мають українські банки та шляхів їх вирішення, що дасть змогу створити сприятливі умови для забезпечення їх фінансової стабільності.

Для досягнення поставленої у роботі мети авторами був запропонований методичний підхід оцінки рівня забезпечення фінансової стабільності банків України (рис. 1), який складається з трьох взаємопов'язаних етапів:

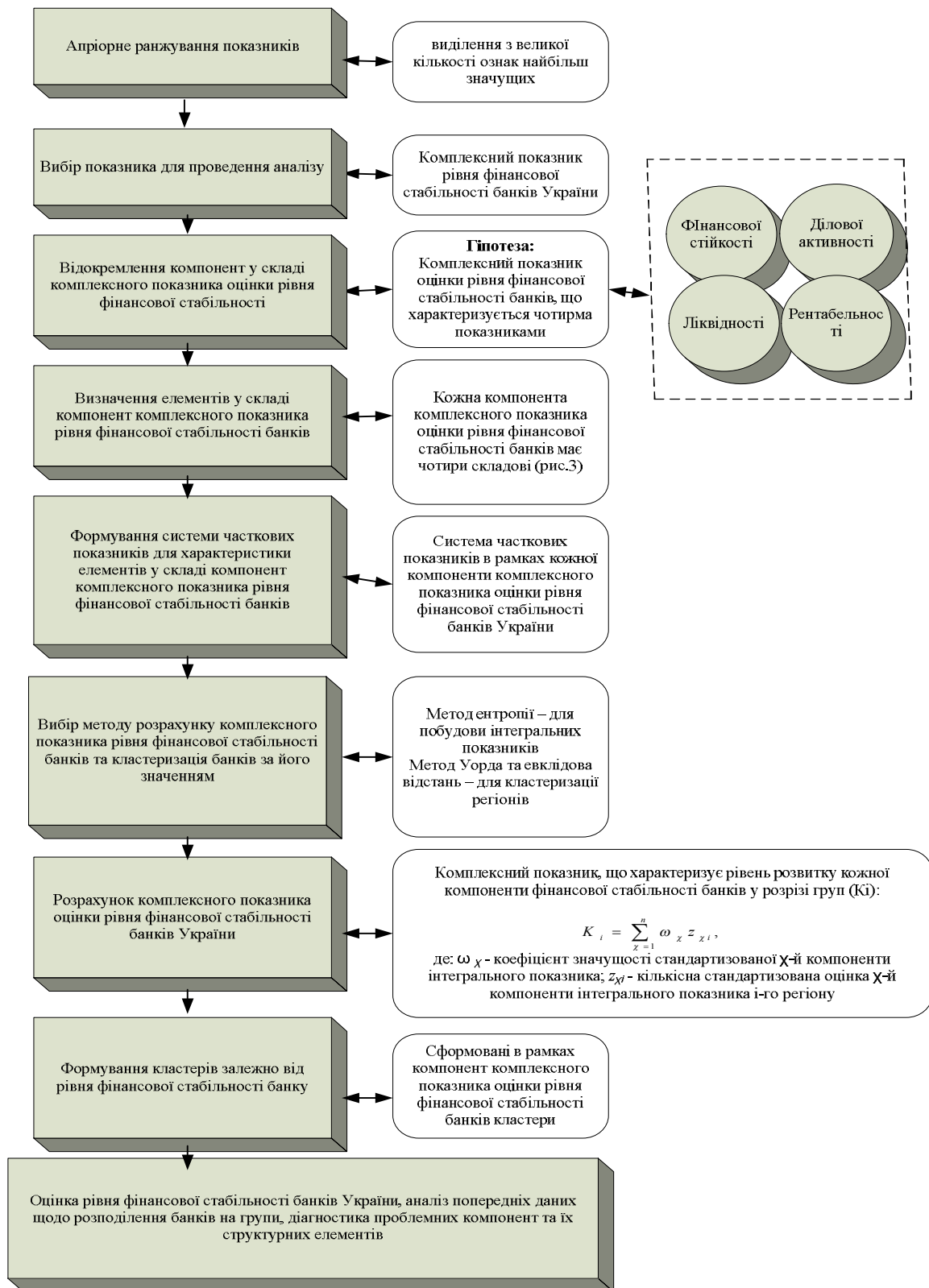


Рис. 1. Загальна схема методичного підходу щодо оцінки рівня фінансової стабільності банків України (авторська розробка)

1 етап. Формування системи показників з метою виділення з великої кількості ознак найбільш значущих з них, що дозволить зробити порівняльну оцінку ступеню впливу різних показників на функції відгуку, і, тим самим, достовірно відібрати найбільш значущі для наступних етапів дослідження, а також обґрунтовано виключити деякі з показників із подальшого дослідження. Формування системи показників [5] здійснювалося з урахуванням методологічного принципу пізнання та із застосуванням метода апіорного ранжування.

Кожний показник дозволяє оцінити стан елемента з різних сторін, але для порівняння рекомендується враховувати одночасно всі характеристики. Для цього пропонується використати інтегральний показник.

2 етап. Інтегральна оцінка рівня забезпечення фінансової стабільності банків України.

2.1. Розподіл системи показників на групи згідно з метою дослідження. Виділяємо чотири компоненти (групи) показників оцінки рівня фінансової стабільності банків України (групи отримані на підставі апіорного ранжування).

2.2. Нормування вихідних даних матриць  $X = \{x_{ij}\}$ ,  $Y = \{y_{ij}\}$  за формулами [6].

2.3. Розрахунок інтегральних показників забезпечення фінансової стабільності банків за формулами. Оскільки економічні системи мають стохастичний характер, при розрахунку інтегрального показника пропонується використання методу ентропії для врахування навантаження кожної компоненти у складі комплексного інтегрального показника.

Згідно з цією гіпотезою, комплексний показник, що характеризує рівень забезпечення фінансової стабільності банків включає чотири компоненти (рис. 2).

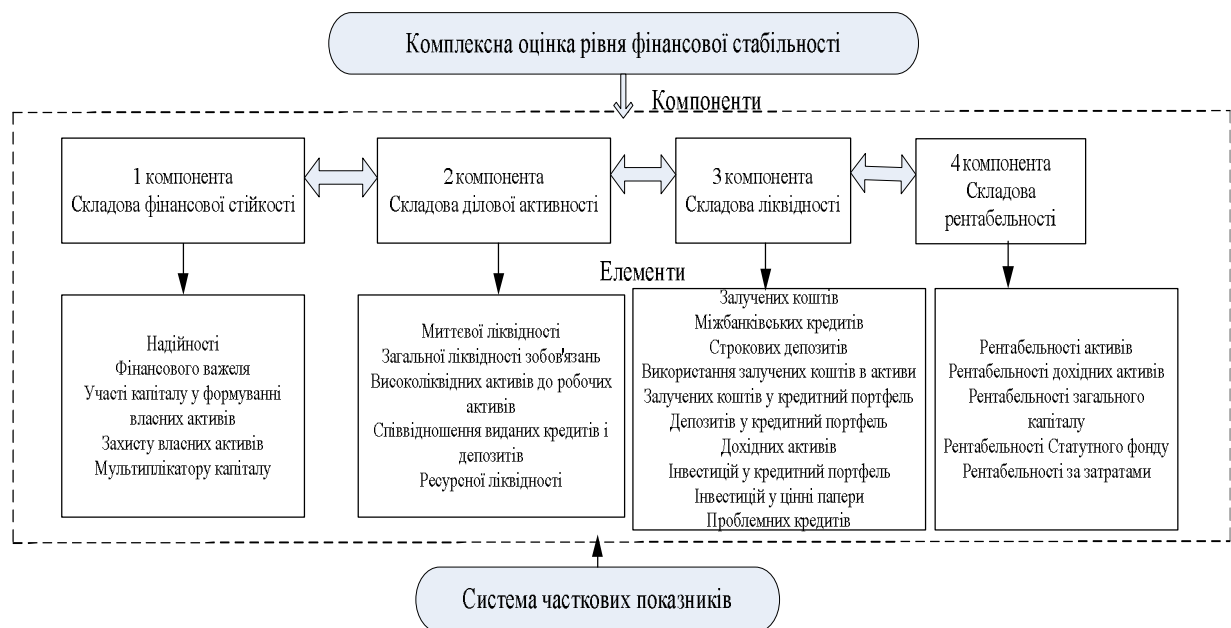


Рис. 2. Сформована система показників для оцінки рівня фінансової стабільності банків України (авторська пропозиція)

Таким чином, авторами було запропоновано методичний підхід до оцінки рівня фінансової стабільності банків України, який, на відміну від існуючих: підтверджує тезу про те, що оцінка фінансової стійкості банків характеризується основними чотирма складовими: показниками фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності та рентабельності; передбачає формування трирівневої структури розрахунку

інтегрального показника рівня розвитку фінансової стабільності банків та дозволяє комплексно охарактеризувати розвиток банків України; характеризується науково обґрунтованою системою показників, сформованою з використанням методу апіорного ранжування, що дозволяє сформувати підґрунтя для проведення кластеризації банків з метою оцінки та діагностики рівня фінансової стабільності банків України.

Комплексна оцінка рівня фінансової стабільності банків передбачає, по-перше існування обґрунтованої системи показників-індикаторів розвитку, по-друге – наявність статистичної бази, що дозволить передбачити розвиток банків та охарактеризувати ступінь готовності банку до здійснення мір щодо забезпечення фінансової стабільності.

Апробацію запропонованої методики оцінки фінансової стабільності банків проведемо у динаміці за 5 років (2007-2011 рр.) опираючись на дані НБУ та звітності банків. Для проведення чисельних досліджень використано комп'ютерний статистичний пакет STATISTICA і табличний процесор MS Excel.

Другий етап запропонованого методичного підходу до оцінки рівня фінансової стабільності банків дав змогу визначити оцінку рівня фінансової стабільності кожного з банків.

Виходячи з результатів можемо відзначити, що за рівнем фінансової стабільності жоден банк не наблизився до відмітки у 0,5 пунктів, що говорить про незадовільний стан рівня фінансової стабільності та значну ризиковість у роботі банків України.

Але, незважаючи на досить незадовільні висновки, авторами відзначено, що найбільшу оцінку рівня фінансової стабільності у 2011 р. мають ПАТ «Дельта банк» (0,44 порівняно з 0,35 з 2007 р. та має позитивний тренд та є репрезентантом), ПАТ «СЕБ банк» (0,4 порівняно з 0,35 у 2007 р.), ПАТ «Фольксбанк» (0,38 порівняно з 0,34 у 2007 р.), ПАТ «Укрексімбанк», який має неоднозначні оцінки рівня фінансової стабільності (0,38 2011 р. відносно 0,36 у 2007 р. та 0,41 у 2009 р.), ПАТ «Банк Ренессанс Капітал» (який погіршив свої показники, отримавши 0,38 відносно 0,41 у 2007 р.) (рис. 3).

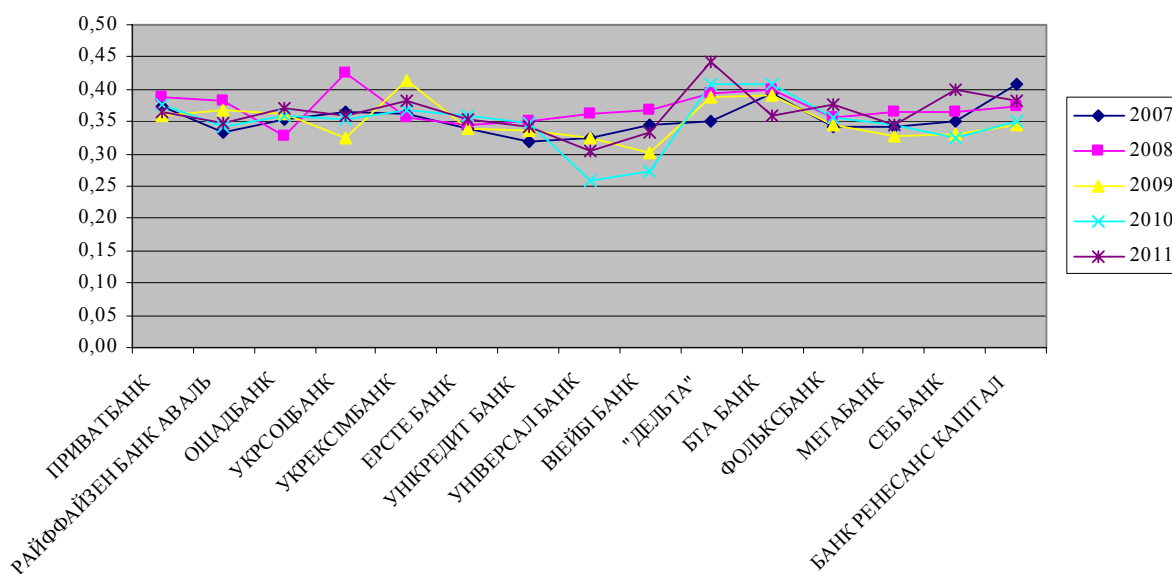


Рис. 3. Динаміка оцінки рівня фінансової стабільності банків України

Значимо, що тільки два банків є установами першої групи, що дозволяє нам говорити про недоцільність розподілу банків за їх кількісними показниками діяльності (як це робить НБУ) та доцільність групування банків за показниками або індикаторами їх стабільності.

Найгіршим у 2011 р. є показник ПАТ «Універсал банк» (0,31 з 0,32 та 0,36 у 2007 та 2008 р.). Цей банк є банком другої групи (в порівнянні з ПАТ «Банк Ренессанс Капітал» та ПАТ «СЕБ банк», що знаходяться у 4 групі), що підтверджує авторську гіпотезу.

Результати кластеризації банків в залежності від рівня їх фінансової стабільності, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Упорядковані класи за рівнями розвитку фінансової стабільності з переліком банків, що увійшли до них (розраховано автором)

Клас тер	Розширення банків				
	2007	2008	2009	2010	2011
1	Банк Ренесанс капітал	Укрсоцбанк БТА банк	Дельтабанк БТА банк Банк Ренесанс капітал	VAB банк Універсал банк СЕБ банк Банк Ренесанс капітал	VAB банк Укрсоцбанк Універсал банк, Укрексімбанк
2	БТА банк СЕБ банк Ощадбанк ЕРСТЕ банк	Райффайзен банк Аваль Ощадбанк ЕРСТЕ банк СЕБ банк Укрексімбанк Унікредіт банк VAB банк Універсал банк Фольксбанк, Мегабанк Банк Ренесанс капітал	Унікредіт банк СЕБ банк Укрсоцбанк VAB банк Універсал банк ЕРСТЕ банк Фольксбанк, Мегабанк	БТА банк	БТА банк Ерсте банк Дельтабанк СЕБ банк Банк Ренесанс капітал
3	Приватбанк Дельтабанк Райффайзен банк Аваль Укрсоцбанк Укрексімбанк Унікредіт банк VAB банк Універсал банк Фольксбанк, Мегабанк	Приватбанк Дельтабанк	Приватбанк Райффайзен банк Аваль Укрексімбанк Ощадбанк	Приватбанк Дельтабанк Райффайзен банк Аваль Ощадбанк Укрсоцбанк Укрексімбанк Унікредіт банк ЕРСТЕ банк Фольксбанк, Мегабанк	Приватбанк, Унікредіт банк, Фольксбанк, Мегабанк Ощадбанк Райффайзен банк Аваль

За результатами дослідження банків за рівнем фінансової стабільності було утворено три кластери (групи) (див. табл. 1), які засновані на чотирьох інтегральних показниках оцінки рівня фінансової стабільності, середні оцінки за кластерами яких можна побачити у табл. 2.

Таблиця 2

*Середні оцінки рівня фінансової стабільності банків за отриманими кластерами*

Кластер	Розшарування банків				
	2007	2008	2009	2010	2011
1	0,41	0,41	0,37	0,3	0,34
2	0,36	0,36	0,33	0,41	0,39
3	0,35	0,39	0,38	0,36	0,36

У 2007 р. репрезентантами у першому кластері стали ПАТ «Банк Ренесанс капітал» (0,41), у другому – ПАТ «БТА банк» (0,39, що вище на 0,03 від середньогрупового), у третьому – ПАТ «Приватбанк» (0,37, що на 0,02 вище від середнього за групою).

У 2008 р. репрезентантом у першому кластері став ПАТ «Укрсоцбанк» (0,43, що на 0,02 вище від середнього за групою), у другому – ПАТ «Райффайзен банк Аваль» (0,38, що також на 0,02 вище від середньогрупового), у третьому – ПАТ «Дельта банк» (0,4, що у незначній мірі перевищує середньо груповий показник).

У 2009 р. репрезентантом першого кластеру став ПАТ «БТА банк», який був 2007 р. репрезентантом другого кластеру (0,39, що на 0,02 вище від середньогрупового), репрезентантом другого кластеру став ПАТ «Фольксбанк» (0,35, що також на 0,02 вище від середньогрупового), у третьому – ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» (0,42, що на 0,03 більше від середньогрупового).

У 2010 р. другий раз у першому кластері репрезентантом становиться ПАТ «Банк Ренесанс капітал» (0,35, що на 0,05 вище від середнього по групі), у другому - також другий раз стає ПАТ «БТА банк» (0,41), у третьому – ПАТ «Фольксбанк» (0,38, що на 0,02 вище від середньогрупового).

У 2011 р. репрезентантом першого кластеру став ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» з 0,38, що вище середнього на 0,04), у другому - ПАТ «Дельта банк» (що, вище середнього на 0,05), у третьому – ПАТ «Фольксбанк» (0,38, що відповідно на 0,02 вище від середнього).

Таким чином ми не можемо однозначно сказати, що попадання в той чи інший кластер свідчить про стабільність банку чи навпаки, тому що по результатам за досліджувани роки не було однозначно виділено кластерів, що відображають сильні та слабкі банки відносно оцінки рівня фінансової стабільності. Тому на підставі табл. 3 ми можемо виділити репрезентантів за кластерами за досліджуваний період, виходячи з частоти потрапляння банку у той чи інший кластер та його частоти репрезентативності у цьому кластері.

## Розподіл банків за їх частотою попадання до кластерів

Банки	Кластери				
	2007	2008	2009	2010	2011
Приватбанк	3	3	3	3	3
Райффайзен банк Аваль	3	2	3	3	3
Ощадбанк	2	2	3	3	3
Укрсоцбанк	3	1	2	3	1
Укрексімбанк	3	2	3	3	1
Ерстебанк	2	2	2	3	2
Унікредіт банк	3	2	2	3	3
Універсал банк	3	2	2	1	1
VAB-банк	3	2	2	1	1
Дельта банк	3	3	1	3	2
БТА банк	2	1	1	2	2
Фольксбанк	3	2	2	3	3
Мегабанк	3	2	2	3	3
СЕБ банк	2	2	2	1	2
Банк Ренесанс капітал	1	2	1	1	2

Проведені розрахунки показали, що за частотою репрезентативності та попадання до кластерів (див. табл. 3) у першому кластері репрезентантом є ПАТ «Банк Ренесанс капітал», у другому – ПАТ «БТА банк», у третьому – ПАТ «Дельта банк» відповідно, що говорить про різницю у розподілу банків за групами за системою НБУ та за запропонованою методикою оцінки рівня фінансової стабільності банків.

Таким чином, можна зробити наступні висновки. За результатами роботи обґрунтовано систему показників, що може служити базою для проведення оцінки фінансової стабільності банків, яка включає у себе 4 компоненти: фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності та рентабельності. Було розроблено методичний підхід до оцінки рівня фінансової стабільності банків та проведено інтегральну оцінку фінансової стабільності банків в рамках перших трьох груп за класифікацією НБУ. В залежності від рівня фінансової стабільності банки згруповано у три кластери та окреслені їх головні проблеми зроблено висновки щодо доцільності використання методики оцінки фінансової стабільності на практиці в сучасних умовах розвитку банківської системи України. В результаті проведеної роботи зроблено висновки щодо доцільності використання методики оцінки фінансової стабільності на практиці в сучасних умовах розвитку банківської системи України

Можливе покращення рівня фінансової стабільності банків України бачиться за рахунок підвищення показників ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності; покращення рівня банківського менеджменту; збільшення кількості як приватних, так і корпоративних клієнтів тощо.

### Література

1. Коваленко В.В. Методичні підходи до діагностики і моніторингу фінансової стійкості банківської системи // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - №11(65). – С. 193-199;
2. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : [навч. посібник] / Цал-Цалко Ю.С. – К.: ЦУЛ, 2002. – 359 с.;

3. Приймак І.І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.екон.наук / І.І. Приймак. – Л., 2007. – 24 с.;
4. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку // Вісник НБУ. – 2000. – №3. – С. 40–43.;
5. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с. ISBN 966–574–567–0;
6. Блини М. Обзор современной теории / М. Блини // Панорама зкономической мьсли конца XX столетия. - СПб., 2002. - Т. 1. - С. 186;
7. Азимов Г. Словарь методических терминов / Г. Азимов, А. Щукин. – М.: ИКАР, 2009. – 448 с.

*Стаття надійшла до редакції 11.04.2013*